

Fehér József

A ZEMPLÉNI MÚZSA SZELLEMISSÉGÉNEK IRODALMI ÉS TÁRSASÁGI KÖZÉLETI ALAPJAI¹

A Zempléni Múza forrásvidéke a reformkori Zempléni Casino művelődési társaskör eszmeiségében keresendő. A kaszinó-mozgalmat Széchenyi István indította el 1827-ben azzal a céllal, hogy „házánkban is legyen egy olyan megkülönböztetett díszes gyülekezőhely, melyen főbb és előkelőbb és jobb nevelésűek, eszes, értelmes férfiak, a társasági rendnek minden osztályából egymással vagy barátságos beszélgetés végett találkozzanak, vagy többféle újságokat s hasznos gazdasági, tudományos, művészi hónaposírásokat olvassanak, magokat pedig üres óráikban mulathassák”. Zemplénben, Sátoraljaújhelyen az elsők között alakult meg a kaszinó 1831 elején. Balásházy János, a neves közigazdasági író volt a fő szervezője; alapító tag volt Kazinczy Ferenc is, jegyzője 1831-ben a fiatal Kossuth. A pezsgő életet élő kaszinó 1834-ben a Sennyey-féle kúriába költözhetett át (később ez lett a Városháza, ma a sátoraljaújhelyi Kazinczy Múzeum épülete), ahol több mint 200 tagnak biztosította a gondolatcserét, a magyar nyelv ügyének szolgálatát, a művelődést, a színházi életet, a legfrissebb könyvek, újságok, folyóiratok olvasását és természetesen a szórakozást is.

A kaszinónak neves emberekből álló vezérkara és tagsága volt a megalakulás utáni években: Balásházy János, Kazinczy Ferenc, Kossuth Lajos mellett ott találjuk Lónyay Gábort, Sennyey Károlyt, Szemere Miklóst, Vass Antalt, báró Vécsey Pált, Boronkay Albertet és másokat. E kaszinónak

lett a titkára Kazinczy Gábor 1841-től. Még ugyanabban az évben a kaszinó vezetősége tiszteletbeli tagoknak felkérte „nagyfényű hazánkiát” Széchenyi Istvánt, a „nagy polgárt” Wesselényi Miklóst, a „tiszteletbeli polgártársat” Kossuth Lajost, és a „nagy férfiút” Deák Ferencet. Széchenyit személyesen is fogadták a kaszinóban 1846. július 30-án. A kaszinó gazdag könyvtárral rendelkezett, 15 féle újságot járatott (7 magyar, 7 német, 1 latin nyelvűt), bálakat, színházi előadásokat, hangversenyeket szerveztek, a bevételeket közcélokra, jótékony-ságra fordították. A kaszinó vendége volt Petőfi Sándor 1847. július 10-11-én.

Az elmondottak után nem szükséges bizonygatni, hogy a Zempléni Múza 10 évvel ezelőtti alapítását is hasonló célok vezérelték. Szellemi pezsgést, társasági-művelődési mozgalmat indítottak értelmiségi-baráti körben, mint a reformkori zempléni kaszinó.

Időben a következő példa az Erdélyi János kiadásában és szerkesztésében megjelentetett *Sárospataki Füzetek* 1857-1869 között. A folyóirat egy Pesttől távoli szellemi központ kialakítását tartotta fő céljának, amelyet több mint 10 éven át színvonalasan meg is valósított. Egyház-, nevelés-, tudomány- és irodalomtörténeti tanulmányokat, értekezéseket, tárcá rovatában egyháztörténeti kútfőket, forráskritikákat, könyvismertetések közzétételét. Tudományos, és hangsúlyozottan protestáns folyóiratként határozta meg magát. Kétségtelen az, hogy a Zempléni Múzsából – felekezeti részrehajlás nélkül ugyan, de – kiérződik egyfajta kálvinista küldetésstudat

¹ Elhangzott a Zempléni Múza alapításának 10. évfordulója alkalmából 2010. szeptember 24-én, Sárospatakon rendezett szakmai konferencián.

(dicséretére legyen mondva). A Sárospataki Füzetekből hiányzott a szépirodalom és a képzőművészet, mégis az érzésünk, hogy az alapító főszerkesztő egyfajta etalonként tekintette, s a mostani folyóiratot a jelen időkhöz igazította.

Mint regionális (táji) szellemtörténeti előd az *Adalékok Zemplén Vármegye Történetéhez* című helytörténeti folyóirat 1895 októberétől 1928 decemberéig jelent meg kezdetben havonta, majd 1913-tól negyedévenként. Szakfolyóiratként határozta meg magát, fő céljaul azt tűzte ki, hogy összegyűjti a Zemplén vármegyére vonatkozó történelmi, földrajzi és más társadalomtudományi anyagot, amelyből később átfogó, összefoglaló megyetörténetet írhatnak. Matolay Etele alispán és Dókus Gyula vármegyei főjegyző kezdeményezésére indult, Dongó Gyárfás Géza levéltáros szerkesztette. Megjelentek benne régészeti, természeti földrajzi, történeti földrajzi, településtörténeti, családtörténeti, művelődéstörténeti, nyelvészeti, irodalomtörténeti, néprajzi cikkek, tanulmányok, adatközlések, sőt szépirodalom is (költemények, novellák, folytatásos regények). A vármegyében élő értelmiségiek közül került ki szerzői gárdája, de szívesen fogadták fővárosi és más megyékből származó tudósok, kutatók írásait is. Országos hírű tudósok, mint Thaly Kálmán, Hodinka Antal, Doby Antal, Csánki Dezső, Mitrovics Gyula, Nagy Gyula, és helyi írók, Matolay Etele, Becske Bálint, Bajusz József, Zombori Gedő, Ambrózy Ágoston, Dókus Gyula írásait közölte a folyóirat. A tudományok, a művészetek minden ága, a közélet minden területe megjelent a lapban. Nemcsak a maga idejében, de azóta is az egyetlen olyan vidéki, megyei folyóirat, amely negyedszázadnál hosszabb időt élt meg magas színvonalú közleményekkel. Ma is nélkülözhetetlen a Zemplén vármegye és Újhely város múltjával foglalkozó történészeknek, valamint a társtudományok művelőinek. Van tehát követendő folyóirat-példája a Zempléni Múzsának; kívánjuk, hogy teljesítse az elkövetkező évtizedekben!

A *Zemplénvármegyei Kazinczy Kör* elsősorban társasági közéleti, de irodalmi példa is. Az 1902-ben alakult és 1950-ig működött közművelődési egyesület a kulturális élet legjelentősebb tényezője volt megyénkben. Megfogalmazott céljai: a magyar irodalom és művészet pártolása, ismertetése, terjesztése, a közművelődés nemzeti szellemben való előmozdítása, társas szórakozási alkalmak szervezése. Tagjai köztisztviselők, tanárok, egyházi személyiségek, orvosok, földbirtokosok, jogászok, ügyvédek, a művelt értelmiségiek és családtagjaik. Társas

összejöveteleket, felolvasásokat, zenei és szavalo estélyeket, műkedvelő és hivatásos színházi előadásokat szervezett, kiállításokat rendezett. Saját könyvtárat tartott fenn, folyóiratokat, újságokat járatott, kapcsolatokat tartott az országban működő különböző irodalmi és közművelődési társaságokkal. Irodalmi pályázatokat írtak ki, megemlékeztek a legjelentősebb irodalmi-történelmi évfordulókról. 1904-ben évkönyvet adtak ki. Szakválasztmányai: magyar irodalmi és történelmi, képzőművészeti és műipari, zenészet és színészet. 1942 és 1944 között a kör részt vett az *Új Magyar Museum* (a kassai Kazinczy Társaság tudományos, irodalmi és művészeti szemléje) szerkesztésében. A kört jogilag 1948-ban szüntették meg, gyakorlatilag 1950-ben fejezte be működését. Különös jelentősége, hogy fennállásának idején a közművelődésnek még nem voltak hivatásos munkatársai és intézményei. Ennek egységes szervezeti kereteit és elgondolását csak az 1920-as években kezdte kidolgozni a Válás- és Közoktatási Minisztérium. A Zemplénvármegyei Kazinczy Kör ezt a hiányt töltötte be. Ma a zempléni művelődési életnek egy szeletét képviseli a mi társadalomtudományi és kulturális folyóiratunk immár 10 éve, jó színvonalon.

Szellemi előd a kevésbé ismert Fáy András Társaság (1941-1948) is, a zempléni táj irodalmi és művelődési egyesülete, mely Szerencs székhellyel működött. Alapító elnöke Farkas Andor (1878-1956) újhelyi polgármester, költő, zeneszerző volt, aki az 1930-as évektől Taktaszadán élt. 1941-ben létrehozta a Fáy András Társaságot és annak folyóiratát, a *Zempléni Fáklyát*. Az irodalmi folyóirat évente négyszer jelent meg. Fő célja a zempléni vidéken, Sárospatak, Sátoraljaújhely, Szerencs, Tokaj környékén élő írók, költők, szellemi erők összefogása volt. Legjelentősebb szerzői: Gulyás József, Thaly Kálmán (utánközlések), id. Ambrózy Ágoston, Harsányi Zsolt, Mécs László, Hegyaljai Kiss Géza, Mitrovics Gyula, Novák Sándor, Kántor Mihály, Juhász Jenő. Összesen 11 száma jelent meg; a lapszámokat és a Társaság dokumentumait a pataki Református Gyűjtemények őrzi.

A legfőbb inspiráló tényező a folyóirat indításra a közelmúltból (és jelenből) a sátoraljaújhelyi székhelyű Kazinczy Ferenc Társaság és annak munkája, kiadványai. (Megjegyezzük, hogy az 1990-es évek első felében a Társaság is gondolt egy évnegyedes folyóirat indítására „Zempléni Szemle” címmel, de erre szerteágazó tevékenysége miatt nem került sor. A Múzsza ezt a hiányt tölti be.)

A Kazinczy Ferenc Társaság 1985 áprilisában alakult. Tevékenysége hármas célú: 1. a Kazinczy-kul-

tusz ápolása, emlékhelyeinek gondozása; Kazinczy Ferenc életművének feltárása és ismertetése, 2. az egykori abaúji és zempléni területeken a népi hagyományok kutatása, ismertetése és ápolása; a terület irodalmi és történelmi emlékhelyeinek gondozása, 3. a közműveltség, főként a szép magyar beszéd terjesztése. Emléküléseket, előadásokat, kiállításokat rendez, pályázatokat hirdet, jutalmat tűz ki, emlékérmeket, díjakat alapít; véleményt nyilvánít, javaslatokat tesz közérdekű művelődési kérdésekben, szorgalmazza történelmi becsű tárgyak, dokumentumok gyűjtését. Évente *Széphalom* címmel év-

könyvet ad ki. Ez utóbbi hatalmas vállalkozásnak a közeljövőben jelenik meg huszadik kötete. Az évkönyvek egyenként 400-600 oldalas kötetek tartalmi gazdagságukkal, tematikai változatosságukkal, közleményeik frissességével országos példát adnak: hogyan lehet vidéken szellemi műhelyt teremteni, fórumot biztosítani elsősorban a helyi értelmiségnek, tudományos kutatóknak, művészeknek. Azt gondoljuk, hogy a Kazinczy Ferenc Társaság egyéb kiadványaival, pl. Kazinczy Könyvtár sorozatával is példát adott, melyet a Zempléni Múzsza igen jó színvonalon követ immár 10 éve.

Kész, mi a maad kész, is (h)
leltpath. - Na de mi volt
a Katussov piroz nama-
rável? Miféle nama...
szamov... szeretet, fias!
Est a kint én hivat.
Szép volt, igaz se volt!

S maad nem velük vovrolóba
c kornabon át,
~~kerültem~~
Kerültem kell, bármi módra
grihos-mézi nemad
sugarát